

I. CERCETĂRILE PALEOLITICE

EXPEDIȚIA paleolitică Ceahlău din 1958 a însemnat campania de lichidare a tuturor obiectivelor restante, a căror cercetare interesa pentru lămurirea problemelor paleoliticului din această zonă.

Suprafața totală a săpăturilor noastre din cele patru campanii însumează un total de 3 591 m² (1955: 146 m²; 1956: 945 m²; 1957: 1 337 m²; 1958: 1 163 m²), oscilând ca adâncime între 0,50—5 m.

Săpăturile din anul acesta s-au extins cu deosebire în trei puncte și anume: Bofu Mic — Ceahlău, Lutărie — Bistricioara și Scaune în masivul Ceahlău.

Verificări stratigrafice și sondaje au fost executate la Lutărie și Podișul Ceahlău, Hangu, Secu, Cîrnu, Poiana Teiului pe Valea Bistriței, Grințieș pe Valea Bistricioarei și la Polița Cremenîșului, Jghiabul cu Unghia, Piatra cu Apă și Peștera lui Ghedeon în Masivul Ceahlău.

Această întinsă campanie de lichidare, ne-a procurat o bogată serie de noi descoperiri arheologice și paleontologice, precum și ample observații stratigrafice, care ne oferă prilejul să privim în sinteză evoluția paleoliticului superior din această regiune.

Cele ce urmează reprezintă un punct de vedere comun al întregului nostru colectiv care a participat în această expediție.

Paleoliticul superior pe Valea Bistriței începe cu aurignacianul inferior de la Cetățica I pe care noi, avînd în vedere îmbinarea lui cu tehnica lamelară, l-am denumit szeletiano-aurignacian. Denumirea aceasta se sprijină pe faptul că, în evoluția szeletianului pe teritoriul țării noastre din peșteri și de pe terase, am surprins două faze premergătoare szeletiano-aurignacianului. Prima fază, descoperită la Baia de Fier și Ohaba Ponor, unde în mediul musterian superior începe aplatizarea topografiei de mîna către forma foliacee bifacială, preludînd astfel szeletianul, a fost denumită mustero-preszeletiană. Altă fază la Nandru (Peștera Spurcată), unde în mediul curat musterian de sfîrșit ne-au apărut formele foliacee tipice szeletiene, socotite de noi pentru aceasta drept o fază mustero-szeletiană ¹. Pe temeiul acestor observații evident că și musterianul superior final de la Ripiceni Izvor tinde către această încadrare ².

* Colectivul expediției a fost format din: C. S. Nicolăescu-Plopșor (responsabil), Bitiri Maria, Căpitănu V., Kovacs Elena, Mogoșanu Fl., Păunescu Al., Roșu Lucian, Stratan Ion (membri); Burlacu Didina, Constantinescu Elena, Ignat Florica, Ioachim Eugenia, Ionescu Cornelia, Popescu Maria (studenți).

¹ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Le paléolithique dans la République Populaire Roumaine*, în *Dacia*, N. S., I, 1957, p. 47.

² N. N. Morozan, *Le pléistocène et le paléolithique de la Roumanie du nord-est*, în *Anuarul Inst. Geol. al Rom.*, XIX, 1938, p. 41—47.

Cît privește szeletiano-aurignacianul de la Cetățica I el nu ne apare ca un caz izolat dacă avem în vedere descoperirile similare de la Iozășel¹, Saligny² și Mitoc-Izvor³.

Alături de noua tehnică de debitare lamelară în această etapă se menține vechea tehnică așchilară clacto-musteriană.

În strînsă evoluție cronologică, la Ceahlău, în punctele: Dîrțu, Lutărie Bistricioara și Grințieș ne apare aurignacianul mijlociu, mai bine reprezentat la Dîrțu, unde l-am descoperit în două faze apropiate de dezvoltare. Prima, mai săracă, în care mai persistă ecouri ale tehnicii musteriene, și a doua, întinzîndu-se pe o largă suprafață, plină de vetre de locuire. Cea din urmă nu este o locuire sporadică sau vreun popas vînătoresc ci de data aceasta o așezare temeinică a unor vînători de bouri.

Peste vetrele de locuire ale aurignacianului mijlociu de la Lutărie-Bistricioara ne apare bine reprezentată o fază aurignaciană finală, pe care am întîlnit-o și în primul nivel de locuire de la Podiș. Faza aceasta de locuire de la Ceahlău se poate omologa cu aceea descoperită de N. N. Moroșan în stratul I de la Stînca Ripiceni⁴.

De data aceasta vetrele de foc sînt alveolate și căptușite cu pietre. Pentru prima oară apare și silexul de Prut (26%) concomitent cu unele forme mai evoluat ale burinului și începuturi parțiale de retușe abrupte. Fauna însoțitoare este reprezentată de: mamut, bour și cal.

Poziția stratigrafică și unele elemente duc la omologarea contemporaneității vetrelor de la Podiș-Ceahlău și Bistricioara-Lutărie.

Spre deosebire de etapele de dezvoltare paleolitică anterioară, — szeleto-aurignacianul și aurignacianul mijlociu, care folosesc pentru unelte numai materia primă locală — apariția silexului de Prut ca și începutul tehnicii retușei abrupte, vestesc primele legături cu răsăritul. Această etapă am denumit-o aurignacian prekostenkian.

Imediat următor se aștern depunerile unei noi etape culturale în care putem vorbi cu siguranță de prezența kostenkianului. Pe lângă apariția vîrfului de tip gravette și a lamei cu o latură teșită, materia primă predominantă e silexul de Prut, care atinge proporția de 50%.

Această fază este mai bine răspîndită la Lutărie-Bistricioara, Cetățica I și mai puțin la Podiș. În preocuparea vînătorească apare calul, zimbrul și renul.

De data aceasta nu credem că se poate vorbi numai de unele simple legături cu răsăritul, ci chiar de o migrație a unei populații noi pe Valea Bistriței. Cu această fază, socotim noi, începe kostenkianul, fapt care ne-a îndreptățit să-l numim kostenkian inferior.

Acest nivel prezintă suficiente analogii cu acel pe care N. N. Moroșan îl socotește aurignacian superior final. Ne referim la nivelul III de la Stînca Ripiceni unde pentru prima oară apar vîrfurile de tip gravette⁵.

Alte două faze de dezvoltare ale kostenkianului sînt prezente la Ceahlău. Prima, ocupînd o întinsă suprafață pe Podiș, este bine reprezentată la Bistricioara-Lutărie și sporadică la Dîrțu. Vetrele de foc sînt întinse; vîrfurile de tip gravette și lama cu o latură teșită domină, uneltele în genere au tendința de microlitizare. Proporția silexului de Prut crește, atingînd, spre exemplu la Bistricioara 64%. Suprafața largă a Podișului concentrează în această etapă, într-o puternică tabără de vînători, majoritatea locuitorilor din bazinul Ceahlăului, dovezile de locuire

¹ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Cercetări asupra paleoliticului timpuriu*, în *Materiale*, III, 1957, p. 281—284.

² Material inedit cules de N. Zaharia.

³ C. S. Nicolăescu-Plopșor și N. Zaharia, *Cercetările paleolitice de la Mitoc*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 11—23.

⁴ N. N. Moroșan, *op. cit.*, p. 12—16.

⁵ *Ibidem*, p. 16—19.

de la Lutărie-Bistricioara și Dîrțu reprezentînd doar cete răzlețe. Atribuim această fază kostenkianului mijlociu.

În alte două așezări din Moldova s-au găsit faze analoage: una la Stîncă Ripiceni — nivelul V — denumit de N. N. Moroșan protosolutrean¹ și alta, reprezentată de nivelul I din așezarea dealul Viei Buda (comuna Blăgești, r. Buhuși). În pretinsul protosolutrean al lui Moroșan, apar, cum e și firesc, unelte kostenkiene ca: vîrfurile gravette și lama cu o latură teșită.

Faza următoare, foarte săracă în vetre de foc, este în schimb bogată în material litic. Proporția silexului de Prut scade în favoarea rocilor locale. Microlitizarea se accentuează. Sintem în fața kostenkianului superior răspîndit în punctele Lutărie-Bistricioara, Podiș, Cetățica I, și, mai sărac, la Dîrțu. Deși răspîndită în mai multe puncte, locuirea kostenkiană slăbește. Ca și în kostenkianul mijlociu este prezent numai calul. Această locuire se poate omologa cu nivelul II din așezarea de la Dealul Viei-Buda.

Ultima locuire paleolitică pe Valea Bistriței, și cea mai răspîndită, aparține kostenkianului final. Lipsită de vetre și de resturi osteologice, această fază de dezvoltare a fost întîlnită în toate așezările săpate de noi în regiunea cercetată. Mai întinsă la Dîrțu, Bofu Mic, Podiș și mai restrînsă la Lutărie-Bistricioara, Cetățica I—V, Cremenish, Bofu Mare, Schițor, Secu, Grințieș. Ca materie primă domină roca locală și în special menilitul. Kostenkianul final de aici conține o serie de elemente litice de aspect magdalenian. De asemenea la Stîncă Ripiceni, în ultimul nivel de locuire (nivelul VII), a apărut un utilaj litic pe care descoperitorul îl socotește magdalenian, datorită prezenței unor lame macrolitice și microlitice, lame denticulate, vîrfuri gravette și altele².

Noi credem că acest nivel spartine tot kostenkianului final cu unele influențe magdaleniene. Microlitizarea o întîlnim în special la lamele cu o latură teșită și la vîrfurile de tip gravette.

În partea superioară kostenkianul final intră în contact cu elemente noi: ceramica și piatra șlefuită, aparținînd celui mai vechi neolitic cunoscut în țară.

Neoliticul de pe Valea Bistriței prezintă puternice influențe sudice în ceea ce privește forma și decorul ceramicii, precum și forma toporașelor șlefuite. O așezare mai bogată neolitică a fost descoperită pe Dîrțu, unde s-au găsit gropile a două locuințe-bordei în interiorul cărora erau prezente, în perfectă asociere, persistența tehnicii și a formelor kostenkiene finale cu noile elemente de cultură neolitică timpurie. Această asociere s-a putut surprinde și în alte două așezări situate în Transilvania. Ne referim la Cremenea și Gilma Mare (com. Sita Buzăului, r. Codlea), unde o ceramică neolitică timpurie mai evoluată intră în contact cu elemente litice kostenkiene finale și chiar cu unele forme geometrice: trapeze perfecte și semilune atipice³. Locuiri reprezentînd această fază mai evoluată s-au descoperit la Bofu Mare, Bofu Mic, Lutărie-Bistricioara I și mai sporadice la Cetățica I—II, Dîrțu, Grințieș și Palatul Cnejilor. La Bofu Mic ceramica a fost găsită în asociere cu două vîrfuri de săgeată triunghiulară.

Expediția din Masivul Ceahlău a dus la noi observații stratigrafice în așezarea swideriană de sfîrșit de la Scaune, așezare ce rămîne încă o enigmă pentru noi, prin izolarea ei de aria geografică cunoscută⁴.

¹ N. N. Moroșan, *op. cit.*, p. 19—26.

² *Ibidem*, p. 26—29.

³ C. S. Nicolăescu-Plopșor și Ion Pop, *Raport preliminar asupra cercetărilor paleolitice din anul 1956, Cremenea*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 29—34; C. S.

Nicolăescu-Plopșor și colaboratori, *Cercetările și săpăturile paleolitice de la Cremenea și împrejurimi*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 51.

⁴ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Sur la présence du swidérien dans la Roumanie*, în *Dacia*, N. S., II, 1959.

Demne de luat în seamă sînt sondajele de la Polița Cremenîșului în Masivul Ceahlău, la o altitudine de peste 1 500 m, unde s-a precizat unul din locurile de aprovizionare cu materie primă, provenită dintr-un masiv calcaros recifal din apropiere. Cu toată lipsa obișnuită a unor piese directe, putem opina că, acest depozit de silex a fost cunoscut deși nu concomitent și de locuitorii de pe Valea Bistriței și de cei de la Scaune, deoarece materia primă de aici este prezentă în locurile amintite.

În ceea ce privește încadrarea geo-cronologică a fazelor de dezvoltare ale paleoliticului superior pe Valea Bistriței rămînem deocamdată la vechiul nostru punct de vedere, exprimat în raportul anterior, urmînd ca încadrarea mai precisă s-o facem după obținerea analizelor și determinărilor în curs.

În concluzie, dacă putem vorbi de toate etapele de dezvoltare ale paleoliticului superior pe valea Bistriței în strînsă continuitate și de influențele puternice primite din afară în protokostenkian (influență orientală), în kostenkian final (influență nord-vestică) și în neolitic (influență sudică), cu toate stăruințele depuse de colectiv, nu putem face încă o legătură între swiderianul de la Scaune și vreuna din etapele de dezvoltare ale kostenkianului. Dacă între materia primă și o serie de unelte obișnuite kostenkianului final prezente și într-o parte și alta, se pot face unele analogii, lipsa virfului de săgeată triunghiular pedunculat swiderian superior ne duce la concluzia că, deși contemporane, între comunitățile umane de pe Valea Bistriței și Scaune, nu existau relații social-economice. Aceasta constituie un puternic argument în susținerea tezei, că vînătorii de la Scaune reprezintă o ceată izolată străină, desprinsă din aria nordică, ceată care a pus stăpînire pe domeniul vînătoresc alpin al Ceahlăului.

Totodată avînd în vedere strînsa continuitate a etapelor de dezvoltare ale paleoliticului superior de pe Valea Bistriței, rezultat al unor săpături de proporții neobișnuite, lipsa solutreeanului ne duce la concluzia că atribuirea stratului V de la stîncă Ripiceni acestei perioade nu se mai poate menține. De altfel, înseși materialele publicate nu sînt cîtuși de puțin concludente pentru o astfel de încadrare. În evoluția lui firească solutreeanul clasic, intercalîndu-se obișnuit între aurignacian și magdalenian, la noi, el lipsește cu desăvîrșire nu numai pe Valea Bistriței dar și în celelalte așezări din țară cercetate. Locul lui este luat de kostenkian cu fazele lui de dezvoltare pînă în kostenkianul final cînd suferă influența magdaleniană.

Pentru înțelegerea evoluției paleoliticului superior de pe Valea Bistriței pînă la întîlnirea kostenkianului final cu neoliticul timpuriu, am întocmit alăturatul tablou sinoptic pe așezări și faze de dezvoltare.

Anul 1958 reprezentînd ultima campanie a expediției Ceahlău, colectivul nostru a trecut la lucrările pregătitoare în vederea redactării unei monografii.

C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, AL. PĂUNESCU,
FL. MOGOȘANU, M. BITIRI și
paleontolog AL. BOLCMEY-PAUL

TABEL SINOPTIC

Nr. crt.	Așezări cercet. în bazinul Bistriței	Fazele de dezvoltare paleolitic superior-neolitic								Kost. final contem. cu ceramică	
		Aurig. inf.	Aurig. mij. timp.	Aurig. mij. evoluat	Aurig. fin. Pre-kostenkian	Kostenkian inf.	Kostenkian mij.	Kostenkian sup.	Kostenkian final	neol. timp.	neol. timp. evol.
1	Dirțu	—	+	+	—	—	+	+	+	+	+
2	Podiș	—	—	—	+	+	+	+	+	—	—
3	Bistricioara-Lutărie	—	—	+	+	—	+	+	+	—	+
4	Bofu Mic	—	—	—	—	—	—	—	+	—	+
5	Cetățica I	—	—	+	—	—	—	+	+	—	+
6	Cetățica II	—	—	—	—	—	—	—	+	—	+
7	Cetățica III	—	—	—	—	—	—	—	+	—	+
8	Cetățica IV	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—
9	Cetățica V	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—
10	Bofu Mare	—	—	—	—	—	—	—	+	—	+
11	Cremențiș	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—
12	Biserica veche	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—
13	Schitișor	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—
14	Palatul Cnezilor	—	—	—	—	—	—	—	+	—	—
15	Secu	—	—	—	—	—	—	+	+	—	—
16	Grințieș	—	—	+	—	—	+	—	—	—	—
17	Buda-Dealul Viei	—	—	—	—	—	+	+	—	—	—

TABEL SINOPTIC PRIVIND FAUNA DIN AȘEZĂRILE DE LA CEAHLĂU

Nr. crt.	Faună descoperită	Aurig. mij. timp.	Aurig. mij. evoluat		Aurig. final Prekostenkian		Kostenkian inf.		Kostenkian mij.		Kostenkian sup.	
			Dirțu	Bistr.-Lutărie	Podiș	Bistr.-Lutărie	Podiș	Bistr.-Lutărie	Podiș	Bistr.-Lutărie	Podiș	Bistr.-Lutărie
1	Elephas primigenius	—	—	—	+	—	—	—	—	—	—	—
2	Equus caballus fossilis	—	—	—	—	+	+	+	+	+	+	+
3	Bos primigenius	+	+	+	—	+	—	—	—	—	—	—
4	Bison priscus	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—	—
5	Rangifer tarandus	—	—	—	—	—	—	+	—	—	—	—

II. ȘANTIERUL ARHEOLOGIC HANGU

În anul 1958 s-au continuat săpăturile pe terasele de la Chirițeni și Cetățuia din raza comunei Hangu, încheindu-se astfel cercetarea metodică a acestor două stațiuni, care urmează să fie inundate de viitorul lac de acumulare al Hidrocentralei « V. I. Lenin » de la Bicaz.

Lucrările s-au executat concomitent în așezarea neolitică de pe terasa Chirițeni și în așezarea geto-dacică de pe terasa Cetățuia, după cum urmează:

a) CHIRIȚENI

În campania de săpături din anul 1957, în afară de unele așezări cucuteniene, pe terasa de la Chirițeni se sezisaseră și resturile unei locuri dintr-o vreme mai târzie, grupate în colțul de sud al terasei și datate, atunci, la sfârșitul bronzului și începutul Hallstatt-ului.

Cum materialul descoperit atunci era destul de săracăcios și prin săpăturile efectuate nu se putuse ajunge la o încadrare cronologică mai precisă a acestui material, s-a simțit nevoia programării în 1958, în acest punct, a unui sondaj de control.

Pentru verificare s-a trasat mai întâi un șanț de control în preajma locuinței nr. 3 (I), dezvelită anul trecut. Rezultatele fiind complet negative, s-a trasat un al doilea șanț de control, lung de 51 m, pe partea sud-estică a terasei. Deoarece în partea de nord-vest a acestui șanț, pe o lungime de circa 20 m, apăruseră masate fragmente ceramice asemănătoare aceloră descoperite în 1957 în locuința nr. 3, s-a deschis o casetă (18 m × 5 m), pentru a se putea eventual prinde vreun complex de locuire mai bine păstrat.

După felul în care fragmentele ceramice se masează, se pare că avem de a face cu urmele a două mici locuințe de suprafață, probabil colibe, care au fost notate în plan nr. II.

Fragmentele ceramice sînt foarte corodate și fragmentare. Ele provin din vase de dimensiuni nu prea mari, lucrate cu mîna, dintr-o pastă grosolană amestecată cu mult nisip și pietriș, de obicei avînd o culoare brun roșcată. Unele cioburi au păstrat un luciu caracteristic epocii hallstattiene, precum și briuri în relief alveolate. În general nu putem semnală decît cîteva buze de vase, fragmente dintr-o strecurătoare, o fusaiolă întreagă și una fragmentară.

Urme de cărbune, cenușă sau pietre arse, care să indice o vatră, nu au fost găsite. În schimb, printre fragmentele ceramice se aflau pietre de rîu provenite probabil de la consolidarea bazei pereților colibe.

De asemenea, s-au mai găsit și cîteva așchii, cu urme de prelucrare, din silex și rocă locală, precum și un vîrf dintr-o cută de ascuțit.

Este interesant de remarcat și faptul că de pe întreaga suprafață a acestor locuințe, n-a apărut nici un fragment de chirpic provenit de la pereți. Completa absență a chirpicului ar putea fi pusă în legătură cu condițiile proaste de păstrare a solului, sau cu faptul că locuințele acestea (colibele), erau sezoniere, fiind construite fără de pereți lutuiți.

Cum aminteam mai sus, materialul provenit din aceste locuințe este foarte sărăcăcios. Elemente de datare sînt numai fragmentele ceramice. Acestea prezintă, pe de o parte, caractere din epoca bronzului, dar în același timp unele din ele poartă și amprenta unei faze hallstattiene, nu de ajuns de bine precizată și poate chiar din Latène. Săpăturile fiind însă executate pe un spațiu prea restrîns, este dificil să ne pronunțăm, în stadiul actual al cercetărilor, pentru o datare cronologică mai precisă.

Prin sondajul de control, efectuat anul acesta pe terasa de la Chirițeni, s-a stabilit astfel mai bine cărei epoci îi aparține aspectul culturii materiale sesizat sporadic în campaniile precedente, alături de urmele așezării cucuteniene.

Este deosebit de interesant să amintim că, prin cercetarea din anul acesta s-a stabilit precis că locuirea neolitică de pe terasa de la Chirițeni s-a mărginit să ocupe un anumit sector, anume cel de est-nord-est, pe cînd cea din epoca bronzului și a fierului (Hallstatt-Latène) în sectorul de sud, sud-est.

Prin campania din anul 1958 s-a terminat controlul întregii suprafețe a terasei de la Chirițeni, a cărei cercetare sistematică a început din 1956.

b) CETĂȚUIA

Săpăturile efectuate în 1958 în așezarea geto-dacică de pe terasa « cetățuia » de la Hangu au urmărit, în general, definitivarea dezvelirii complexelor de locuire sesizate aici în campaniile anterioare. În total, prin secțiuni și casete, s-a cercetat anul acesta o suprafață care cuprinde 181 m², reușindu-se prin aceste săpături să se dezvelească în întregime această așezare.

Cu ocazia acestor cercetări s-a continuat, în primul rând, dezvelirea locuinței (colibei) descoperite în 1957 între șanțurile XVIII nord și XIX nord. Prin caseta (5 m × 3 m) deschisă în continuarea celei de anul trecut, s-a reușit să se dezvelească întreaga suprafață a locuinței, descoperindu-se cu această ocazie și vatra, care era destul de distrusă. Aceasta se găsea în mijlocul locuinței, construită la suprafața solului pe un pat de pietre de râu, peste care s-a aplicat o fețuială subțire de lut.

Rămășițele vetrei, ca și fragmentele ceramice, răspândite pe întreaga suprafață a locuinței, zac la o adâncime medie de circa 0,50 m. Fragmentele ceramice, foarte corodate, provin din vase de forme și mărimi diferite lucrate cu mâna la roată, dintr-o pastă friabilă de culoare roșie cărămizie sau brun cenușie, în a cărei compoziție intră foarte mult nisip. De asemenea, se mai întâlnesc și fragmente ceramice provenite din vase cu pereții subțiri lucrate la roată dintr-o pastă fină cenușie.

Din materialul ceramic, relativ numeros, al acestei locuințe, dar extrem de fragmentat și corodat, nu putem remarca decât câteva profile de buze tipice perioadei geto-dacice târzii, un fragment de afumătoare cu buza alveolată, un fragment dintr-o strecurătoare, precum și un fragment de fusaioală.

Prelungindu-se șanțurile XXI, XXII, XXIII și XXIV în sectorul de nord (rămas necercetat în campaniile precedente), s-a descoperit în parte numai o a doua locuință în spațiul dintre șanțurile XXIII și XXIV nord. Prin caseta deschisă în acest punct s-a reușit să se descopere vatra locuinței și aproximativ $\frac{1}{3}$ din suprafața ei. Vatra, la fel ca și prima locuință, era distrusă și împrăștiată pe podeaua locuinței. Lângă vatră s-a găsit un obiect din fier, probabil un cui și o fusaioală lucrată dintr-un ciob de vas. Materialul ceramic provenit din această locuință este de asemenea extrem de fragmentar și corodat.

Amintim cu acest prilej că aspectul fragmentar și corodat al fragmentelor ceramice se datorește în parte, atât compoziției pastei din care au fost lucrate, cât și solului umed al terasei pe care este situată așezarea.

Inventarul sărăcăcios al acestei locuințe sau mai curînd al colibei se poate pune în legătură cu ocupația de bază a locuitorilor din această așezare, care trebuie să fi fost creșterea vitelor.

Din punct de vedere cronologic, așezarea de la Hangu, pe baza analogiilor ceramice din așezările de la Piatra Neamț, poate fi datată în jurul celei de-a doua jumătăți a secolului III e.n.

După resturile de locuire descoperite în cele cinci colibe și într-un semi-bordei, rezultă că este vorba de o așezare de scurtă durată, care nu este izolată în această regiune, întrucît urme sporadice s-au găsit și pe terasele învecinate, toate aceste resturi fiind în legătură cu puternice centre de locuire geto-dacică de la Piatra Neamț.

DAN TEODORU și SILVIA TEODORU

III. BUHALNIȚA

Săpăturile din 1958 din regiunea actualei biserici a satului Buhalnița au avut ca scop definitivarea și încheierea lucrărilor efectuate în cursul celor patru campanii precedente. În acest scop, în planul cercetărilor noastre s-a urmărit:

- a) terminarea degajării complexului de construcții nr. 2 din sectorul NV al incintei bisericii, operație începută în anul 1956 și continuată în anul 1957, precum și
- b) cercetarea urmelor arheologice, situate în afara zidului de incintă, în imediata sa vecinătate de SE.

Construcția nr. 2 de formă dreptunghiulară cu dimensiuni exterioare de 26 m × 6 m, are temelia groasă de 0,60—0,75 m construită din pietre mari de riu legate între ele cu mortar de var fierbinte. Fața exterioară a temeliei este frumos fasonată, iar rîndul de pietre care stă în contact direct cu solul este dispus într-un șir regulat, formînd o ramă lată de aproximativ 0,10 m. În fața construcției s-au găsit, așezate pe solul vechi, cîteva dale mari de piatră, alcătuiind, probabil, resturile unui pavaj care se continuă spre nord cu un complex format din piatră mărunță bătută cu nisip. La nivelul acestui pavaj au fost descoperite cîteva fragmente ceramice și bucăți de teracotă din secolul XVII.

În interiorul complexului au fost găsite temeliile de la șapte stîlpi (?) de formă rectangulară, în plan, ale căror dimensiuni variază între 0,90 × 0,60 m și 1 × 1,20 m. Scopul pentru care au fost construiți acești stîlpi (?) nu a putut fi precizat. Temelia construcției nr. 2 pe latura de N și NV a fost deteriorată de resturile a două construcții mai recente; una din secolul XVIII și alta din secolul XIX.

Materialul ceramic găsit cu ocazia degajării complexului de construcție nr. 2 aparține în cea mai mare parte secolelor XVII și XVIII și mai puțin secolului XIX, și constă din fragmente de vase și bucăți de teracotă nesmălțuite sau smălțuite în verde, citron sau auriu cu decor floral schematizat.

Sondajul efectuat în afara zidului de incintă, în imediata sa vecinătate de SE, a constatat din săparea a trei șanțuri perpendiculare pe zidul de incintă și a însumat o suprafață de 75 m². Cu această ocazie s-au găsit cîteva fragmente ceramice atipice și bucăți de teracotă nesmălțuite cu decor floral schematizat aparținînd secolului XVII.

Săpăturile din 1958 de la Buhalnița au încheiat cercetările începute încă din anul 1954, aducînd contribuții cu privire la șantierul și sistemul de construcție, la cunoașterea ceramicii și la reconstituirea unei așezări mănăstirești din secolul XVII.

MARILENA FLORESCU

IV. SĂPĂTURILE DE LA CÎRNU-BICAZ

În anul 1958 s-au continuat săpăturile începute în anul 1955, cu scopul de a se termina complet cercetarea arheologică din acest sector.

Punctul principal al săpăturilor a fost interiorul bisericii vechi și terasa de deasupra bisericii noi din Cîrnu.

Prin mijlocul bisericii s-a trasat un șanț în formă de cruce cu brațul lung de 7 m × 1 m și cele scurte de 2 m × 1 m. De la 0,15 m pînă la 0,65 m era pămînt de umplutură depus peste solul virgin de culoare galbenă cu mult prundiș. Sub una din lespezile de piatră ale bisericii s-au descoperit două monede mici de argint din secolul XVIII.

În șanțurile laterale, care au fost săpate pînă la 1 m adîncime, nu s-a găsit nici un fel de material, afară doar de o așchie de silex paleolitic de culoare galbenă închis.

Pe terasa superioară de deasupra bisericii noi din Cîrnu, s-a efectuat o altă secțiune de 5 m × 1 m, în care nu s-a găsit nici un fel de material arheologic. În schimb, din punct de vedere stratigrafic, s-a observat că profilul prezenta așa-zise pene de ghiață din epoca quaternară, asemănătoare cu cele observate în profilul șanțului de pe terasa superioară de deasupra bisericii din satul Secu.

NATALIA BERLESCU

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В БИКАЗЕ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

I. Палеолитические исследования.

На основании палеолитических исследований археологической экспедиции в Чахлэу, охвативших поверхность в 1163 м², были сделаны новые открытия и наблюдения, дающие возможность обобщить эволюцию верхнего палеолита в этом участке.

Древнейшее поселение восходит к селетинско-ориньякскому периоду; за ним следуют две фазы средне-ориньякской культуры. Конечный ориньякский горизонт, наличие в котором кремня с Прута указывает на начинающиеся связи с востоком, непосредственно перекрывает ориньякский средний. За ним следуют отложения докостенковской или нижнекостенковской культуры, в которых преобладает прутский кремь и найден типичный граветтский наконечник.

По мнению авторов, речь идет о передвижении какой-то восточной народности по долине Бистрицы.

Две другие фазы среднекостенковского периода хорошо представлены в Чахлэу.

Последнее, наиболее обширное палеолитическое поселение восходит к позднекостенковскому периоду, развивавшемуся в первоначальной фазе под влиянием мадленской культуры, а в позднейшей стадии — под сильным воздействием раннего неолита.

Экспедиция, развернувшая свою деятельность в горах Чахлэу, дала новые стратиграфические сведения о поселении в Скауне, относящемся к конечной свйдерской фазе, поселении, представляющем собой загадку по своему изолированному положению вне известного географического ареала.

Следует уделить внимание и находке клада кремня на высоте свыше 1500 м в горах Чахлэу; клад этот был известен как палеолитическим обитателям долины Бистрицы, так и жителям Скауне.

Этапы развития палеолита в Чахлэу, поставленные в связь с другими палеолитическими открытиями в РНР, как например, в Стынка Рипичень, Буда, Кременя, Гылма в их тесной и непосредственной хронологической последовательности, позволяют сделать вывод об отсутствии в верхнем палеолите в РНР солотрейского периода, вместо которого следует костенковская культура.

II. Хангу.

В 1958 году закончилось методическое исследование стоянок, расположенных на террасе Кирицень и Четэцул Хангу, которые будут залиты водами будущего водохранилища гидроцентрали имени В. И. Ленина в Биказе. Работы проводились одновременно на обеих стоянках.

а) *Терраса Кирицень.* С помощью контрольных траншей на участке Ю-ЮЗ террасы удалось установить, главным образом на основании найденного в двух раскопанных землянках керамического материала, что речь идет об остатках поселения бронзового века — гальштатской и, возможно, латенской культуры.

б) *Терраса Четэцул.* Раскопками 1958 года было вскрыто еще два жилища; таким образом было полностью откопано расположенное здесь гето-дакийское поселение. Собранный на обследованной площади материал сходен с ранее найденным. По аналогии с керамикой, обнаруженной в гето-дакийских поселениях в Пятра Нимц, его можно датировать примерно второй половиной III века.

III. Бухалница.

Во время работ 1958 года в Бухалнице закончена раскопка строения 2 во дворе церковной ограды. Строение имеет прямоугольную форму, его наружные размеры равны 26 x 6 м; судя по керамическому материалу и фрагментам терракоты, оно может быть датировано XVIII веком.

На южно-восточном участке за церковной стеной в результате небольшой разведки были обнаружены обломки изразцов, относящихся к XVII веку.

IV. Кырну — Биказ.

Начатые в 1955 г. в селе Кырну-Биказ раскопки были продолжены и в 1958 г., причем была обследована внутренняя часть церкви и верхняя терраса у новой церкви села Кырну.

Внутри церкви, под каменной плитой на глубине 0,65 м найдены две небольшие турецкие серебряные монеты XVIII века. В профиле разреза верхней террасы были обнаружены так называемые ледяные щиты четвертичного периода, сходные с теми, которые наблюдались в профиле рва верхней террасы над церковью села Секу.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE BICAZ

RÉSUMÉ

I. Recherches paléolithiques.

La dernière expédition de recherches paléolithiques sur le mont Ceahlău a fouillé cette année 1163 m² de terrain. Elle a abouti à de nouvelles découvertes et observations, permettant aux auteurs de procéder à une synthèse de l'évolution du paléolithique supérieur de cette zone.

L'habitat le plus ancien appartient au szélétiens-aurignacien, suivi de deux phases de développement de l'aurignacien moyen. Un aurignacien final, prékostenkien, qui annonce les premières relations avec l'Est, par la présence du silex de Pruth, repose immédiatement sur l'aurignacien moyen.

On observe, immédiatement par dessus, les dépôts du protokostenkien ou du kostenkien inférieur, où prédomine le silex de Pruth et où l'on rencontre la pointe typique, dite «gravette».

Les auteurs estiment se trouver en présence de la migration d'une population arrivant de l'Est dans la vallée de la Bistrița.

Deux autres phases de développement du kostenkien moyen sont bien représentées sur le Ceahlău.

Le dernier habitat paléolithique, qui est le plus étendu, appartient au kostenkien final qui se développe dans sa phase initiale en subissant des influences magdaléniennes et de fortes influences néolithiques (de la première période) à sa partie supérieure.

L'expédition faite dans le massif du Ceahlău a permis de faire de nouvelles observations stratigraphiques dans la station de Scaune, de la dernière période du swidérien, station que les auteurs considèrent encore comme une énigme, par suite de son isolement de l'aire géographique connue.

La découverte d'un dépôt de silex, à plus de 1500 m d'altitude, dans le massif du Ceahlău, mérite d'être mentionnée. Ce dépôt a été connu tant par les habitants paléolithiques de la vallée de la Bistrița que par ceux de Scaune, mais pas en même temps.

Les étapes du développement paléolithique de Ceahlău se rattachent à d'autres découvertes paléolithiques faites en Roumanie — comme celles de Stinca-Ripiceni, de Buda, de Cremenea, de Gilma — par leur étroit et immédiat enchaînement dans le temps; elles induisent à conclure à l'absence du solutréen, dont la place a été prise par le kostenkien dans le paléolithique supérieur de Roumanie.

II. Hangu.

L'année 1958 a vu la fin de l'étude méthodique des stations situées sur la terrasse de Chirișeni et sur celle de la Cetățuia, de Hangu, lesquelles seront submergées par le futur lac d'accumulation de la centrale électrique V. I. Lénine, de Bicaz. Les recherches ont été faites en même temps dans les deux stations.

a) *Terrasse de Chirișeni.* Les tranchées de contrôle, tracées dans le secteur S—SE de la terrasse, ont permis d'établir, surtout grâce au matériel céramique découvert dans les deux huttes qu'on y a fouillées, qu'il s'agit là de vestiges d'habitat de l'âge du bronze, du Hallstatt et peut-être du La Tène.

b) *Terrasse de Cetățuia.* Les travaux entrepris en 1958 ont encore mis au jour deux habitations, dégagant ainsi toute la station géto-dacique de l'endroit. Le matériel récolté sur la

surface étudiée est semblable au matériel découvert antérieurement ; il a été daté — par analogie avec la céramique trouvée dans les stations géto-daciques de Piatra-Neamţ — des environs de la seconde moitié du IIIe siècle de notre ère.

III. Buhalniţa.

Les recherches faites en 1958 à Buhalniţa ont permis de dégager la construction n° 2 (enceinte de l'église). Cette construction, de forme rectangulaire, aux dimensions extérieures de 26 × 6 m, date, d'après le matériel céramique et les fragments de terre cuite, du XVIIe siècle.

A l'extérieur du mur d'enceinte, on a pratiqué dans le secteur SE, un petit sondage, qui a mis au jour des fragments de terre cuite du XVIIe siècle.

IV. Cîrnu-Bicaz.

Dans le village de Cîrnu-Bicaz, les fouilles, commencées en 1955, ont été continuées en 1958. On y a examiné l'intérieur de l'église et la terrasse supérieure qui domine la nouvelle église du village de Cîrnu.

On a découvert à l'intérieur de l'église, sous une dalle de pierre, à 0,65 m de profondeur, deux petites pièces de monnaie turques, en argent, datant du XVIIIe siècle.

Sur la terrasse supérieure, dans le profil de la tranchée qui y avait été creusée, on a observé ce que l'on appelle des coins de glace, datant du quaternaire, semblables à ceux qui avaient été remarqués dans le profil de la tranchée pratiquée sur la terrasse supérieure, qui domine l'église du village de Secu.